

Список використаних джерел

1. Галич В. Поетика публіцистичного тексту (на матеріалі творчості Олеса Гончара): Навчальний посібник / В. Галич. – К.: Шлях, 2006. – 200 с.
2. Зелянко С. В. Інтертекст у публіцистичному мовленні / С. В. Зелянко. – Автореф. дис. ... канд. філологічних наук за спец. 1.10.10 – журналістика. – Мінськ, 2012. – 20 с.
3. Павличко Соломія. Фемінізм / Передм. Віри Агеєвої / Соломія Павличко. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 322 с.
4. Світличний І. О., Світлична Н. О. З живучого племені Дон Кіхотів / Упорядкув. М. Х. Коцюбинської та О. І. Неживого / І. О. Світличний, Н. О. Світлична. – К.: Грамота, 2008. – 816 с.
5. Симоненко В. У твоєму імені живу / В. Симоненко. – К.: Веселка, 1994. – 350 с.

References

1. Halych V. Poetyka publitsystychnoho tekstu (na materialy tvorchoosti Olesia Honchara): Navchalnyi posibnyk / V. Halych. – K.: Shliakh, 2006. – 200 s.
2. Zelianko S. V. Intertekst u publitsystychnomu movlenni / S. V. Zelianko. – Avtoref. dys. ... kand. filolohichnykh nauk za spets. 1.10.10 – zhurnalistyka. – Minsk, 2012. – 20 s.
3. Pavlychko Solomiia. Feminizm / Peredm. Viry Aheievoi / Solomiia Pavlychko. – K.: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2002. – 322 s.
4. Svitlychnyi I. O., Svitlychna N. O. Z zhyvuchoho plemeni Don Kikhotiv / Uporiadkuv. M. Kh. Kotsiubynskoi ta O. I. Nezhvyoho / I. O. Svitlychnyi, N. O. Svitlychna. – K.: Hramota, 2008. – 816 s.
5. Symonenko V. U tvoiemu imeni zhyvu / V. Symonenko. – K.: Veselka, 1994. – 350 s.

*Yakymenko L. N., candidate of philology
(Ukraine, Uman), igorkryvosheia@gmail.com*

Intertextual dimensions of feminine journalistic discourse of Nadiia Svitlychna and Solomiia Pavlychko

The article describes the existence and functionality of different forms of intertextuality in journalistic texts of different genres of Nadiia Svitlychna and Solomiia Pavlychko in the context of the issue with the status of Ukrainian women in the 70's – 90's of the 20th century.

Keywords: *intertextuality, allusion, quotation, journalism, Nadiia Svitlychna, Solomiia Pavlychko.*

* * *

УДК 008.001+008(091)+069+069.4

Руденко С. Б.,
кандидат культурології, докторант, Київський
національний університет культури і мистецтв
(Україна, Київ), rudenkosb@ukr.net

**«ДЕКОМУНІЗАЦІЯ» МУЗЕЮ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ
ВІЙНИ У КИЄВІ: 1994 ЧИ 2015?**

Мета дослідження полягає у тому, щоб виявити, наскільки зміни в репрезентаціях та інтерпретаціях минулого у Музеї ВВВ, що були здійснені в 1994 р., були кардинальними по відношенню до попередніх репрезентацій та інтерпретацій радянського часу. Методологія. Скептичний емпіризм. Наукова новизна. У статті вперше показано амбівалентність репрезентацій та інтерпретацій минулого в Музеї ВВВ одразу після реекспозиції у 1994 р., а також з'ясовано їхній історичний контекст. Висновки. З'ясовано, що можна говорити не про корінний перелам у музейних репрезентаціях та інтерпретаціях ДСВ у 1994 р., а початок необоротних трансформацій. Зміну назви музею у 2015 р. не варто розглядати як рядову подію, що є запізнілою констатацією декомунізації репрезентацій та інтерпретацій музею. Зміна назви є скоріше сигналом про завершення одного із етапів досить складного процесу, що тривала біль ніж двадцять років. Із аналізу репрезентацій та інтерпретацій зразка 1994 р., другої половини 1990-х стає зрозумілим, що така зміна назви була б неможливою у той час. В цілому, приходимо до висновку, що Музей ВВВ у 1994 р. залишився політичним, і так і не став науково-наративним. Репрезентації та інтерпретації містили потужну меморіальну складову, яка через політичні фактори, не давала музею також перерости з місця пам'яті в інституцію, що працює над збереженням і використанням суспільного досвіду.

Ключові слова: *декомунізація, музей Великої Вітчизняної, музей Другої світової, Батьківщина–Матір, реекспозиція в музеї Великої Вітчизняної війни у 1994.*

В суспільстві, в цілому, і серед музейних практиків, зокрема, все більшою мірою постає питання про нагальність дослідження музейних репрезентацій та інтерпретацій минулого. Проте, науковці не приділяють цьому достатньої уваги, віддаючи вирішення цих проблем на відкуп журналістиці. 16 липня 2015 р. українськими ЗМІ було розтиражоване повідомлення під заголовком «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни декомунізовано». Підставою стало рішення Віце-прем'єр-міністра – Міністра культури В. Кириленка, прийняте на виконання законів про декомунізацію, а саме, «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» та «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки», а також інших нормативних актів. Про це йдеться у повідомленні Урядового порталу [7]. Звертає на себе увагу те, що зміна назви відбулася не лише на підставі першого із «меморіальних» законів (який, нібито, забороняє використання поняття «Велика Вітчизняна війна» (далі – ВВВ), хоча в тексті нормативного акту цього немає), а й на підставі закону, що забороняє пропаганду тоталітарних режимів. Отже, склалося уявлення, наче, не лише назва музею пропагує тоталітаризм, а й діяльність самого музею до перейменування також була спрямована на його пропаганду.

Таке трактування зміни назви музею викликало обурення у його працівників. У відкритому зверненні до громадськості Вчена рада Національного музею історії України у Другій світовій війні від 11 серпня 2015 р. (далі – Музей ДСВ) [4] звернула увагу на те, що музей припинив пропаганду тоталітаризму в «експозиційних та інтерпретаційних нараціях» вже на початку 1990-х рр., а у 1994 р. було створено *нову* експозицію музею. Зокрема, в нових репрезентаціях та інтерпретаціях ВВВ провідне місце посіли теми України і українського народу у війні, «соборизації етнічних теренів України». У повідомленні підкреслювалося, що вперше були представлені документи про Голодомор 1932–1933 рр., радянсько-німецьку співпрацю 1939–1941 рр., сталінські репресії 1937–1941 рр., реалії нацистської окупації, музейними засобами розкривалася подібність радянського і нацистського тоталітарних режимів. Особлива увага у зверненні акцентувалася на тому, що з 1994 р. в експозиції відображено УПА та українське націоналістичне підпілля, що протягом багатьох років коштувало музею тиску з боку певних політичних сил.

Таке тлумачення репрезентацій та інтерпретацій Музею ДСВ має ретроспективний характер – із сучасного у минуле, коли відомо, чим все закінчилося. За влучним висловом А. Л. Зоріна, можна припустити, що історикю під силу вивчити все те, що знали люди минулого, проте неможливо забути все-те, що відомо йому й не могло бути відомо в минулому. Іншими словами, в ретроспективних побудовах присутня значна небезпека анахронізму. Таким чином, здійснюючи спробу з'ясувати минуле «як воно було», необхідно абстрагуватися від актуальної ситуації, й реконструювати, наскільки це можливо, події у їхній історичній перспективі, коли основні дійові особи працювали й планували свою діяльність, проте не могли передбачити, чим усе закінчиться.

Концептуальні засади реекспозиції були висвітлені у спільній статті директора музею ВВВ О. С. Артёмова та наукового консультанта музею і одного із провідних істориків, що займався тематикою ВВВ, М. В. Коваля [3]. Ця стаття вийшла у 1994 р., тобто перебувала у відповідному історичному контексті, пов'язаному із відкриттям оновленої експозиції. Оскільки експозиція в цілому і досі функціонує й оновлюється в рамках концептуальних напрямів, накреслених у цій статті, у дослідників довгий час не виникало необхідності її аналізувати, оскільки втілення статті можна було безпосередньо побачити, відвідавши експозиції Музею ВВВ. Зрештою, це призвело до поступової втрати історичного контексту 1994 р., так, ніби, репрезентації та інтерпретації минулого завжди були такими як на сьогоднішній день. З іншого боку, у 1994 р. не потребував аналізу радянський контекст, в якому працювала експозиція до оновлення, бо учасникам процесу він був само собою зрозумілим. Зрештою, могло сформуватися неточне враження про те, що у 1994 р. в експозиції відбулося повне розірвання із радянським історичним наративом. Тому, щоб з'ясувати, що ж відбулося у 1994 р., необхідно розглянути концептуальні засади реекспозиції із урахуванням тодішнього історичного контексту та виходячи із того, якими були репрезентації та інтерпретації минулого в Музеї ВВВ до реекспозиції.

Мета дослідження полягає у тому, щоб виявити, наскільки зміни в репрезентаціях та інтерпретаціях минулого у Музеї ВВВ, що були здійснені в 1994 р., були кардинальними по відношенню до попередніх репрезентацій та інтерпретацій радянського часу.

Поняття декомунізації у цій статті розглядається як процес виправлення деформацій в репрезентаціях та інтерпретаціях минулого, спричинених радянською пропагандою та історичним міфом про Велику Вітчизняну війну. Це передбачає домінування у музейних репрезентаціях та інтерпретаціях аналітичної історії. Таке трактування цього поняття концептуально відрізняється від того смислу, яке воно набуло після того, як процес декомунізації отримав офіційний статус. В наш час, ідеологи декомунізації бачать її сутність у маргіналізації будь-яких згадок про радянську добу, зміни полюсу контрверсійних оцінок історичних подій, а також механічного заміщення радянського пропагандистського наративу його націоналістичним відповідником.

Стратегії репрезентацій та інтерпретації минулого в Музеї ВВВ у 1991–1994 рр. характеризувалися: опціональністю профілю музею (показ соціально-культурного контексту ВВВ, вихід за межі проблематики ДСВ на ширший військово-історичний вимір: війни СРСР у II пол. XX ст., розвиток ЗСУ), приладжування наявних репрезентацій та інтерпретацій під український народницький наратив (у його вульгарній формі) з одночасним збереженням, наскільки це можливо, радянського варіанту історичної пам'яті про Другу світову війну, посилення уваги до антропологічного виміру війни, дрейф від глорифікації радянського історичного міфу до славлення військового подвигу рядових солдатів та вшанування пам'яті полеглих. Все це дозволило музею вижити, незважаючи на намагання опонентів кардинально змінити, а то й, взагалі,

припинити його роботу. Разом з тим, розпливчате бачення профілю закладу, майже трьохрічна робота з реекспозиції говорили про те, що ні всередині музею, ні в суспільстві, ні на рівні держави не було чіткого бачення майбутнього закладу.

Ситуація із реформуванням музею дещо прояснилася у липні 1994 р. – в Україні було обрано нового Президента – Л. Д. Кучму, а за кілька місяців перед тим музей отримав нового директора – О. С. Артёмова [1]. 7 жовтня 1994 р. на честь святкування 50-ї річниці визволення України від фашистських загарбників було відкрито оновлену експозицію музею війни 1941–1945 рр. Оскільки у відкритті приймало участь вище керівництво України, зокрема, Президент Л. Д. Кучма, спікер парламенту О. О. Мороз, віце-прем'єр з гуманітарних питань І. Ф. Курас, стало зрозуміло, що Музей ВВВ зайняв своє місце в гуманітарній політиці держави та, зокрема, її історичній складовій. Оскільки гуманітарну політику в цей час цілком визначали представники колишньої радянської партноменклатури (відповідального за гуманітарні питання в Кабінеті Міністрів України націонал-демократа М. Г. Жулинського замінив колишній апаратник ЦК КПУ І. Ф. Курас), музей, фактично, повернув свій колишній статус важливого державного осередку комеморативних практик. Проте, стратегії репрезентації та інтерпретації у Музеї ВВВ зазнали змін.

У виступі Президента України Л. Д. Кучми [13] на відкритті експозиції музею, можна виділити три основних блоки. Перший – ностальгічно-комеморативний. У ньому Кучма звертався до ветеранів у традиційному радянському ключі, щоправда, акцентував увагу більше на вшануванні пам'яті загиблих під час боїв та померлих вже у мирний час учасників війни, ніж на бравурній героїці (як було прийнято за радянських часів).

Другий блок – афірмативно-інструментальний. У ньому за допомогою історичних фактів у суспільній свідомості мали бути утвержені необхідні для панівного класу уявлення. Президент підкреслив, що свято визволення України від фашистських загарбників є загальноукраїнським, оскільки ВВВ – це важливий елемент спільної історичної долі народу України. Він віддав належне представникам інших народів, що брали участь у деокупації України.

Як і в радянські часи, актуальна політична ситуація зумовлювала репрезентації та інтерпретації минулого в музеї. В даному випадку історія війни 1941–1945 рр. розглядалася як інструмент консолідації українського суспільства. Кожен міг побачити у понятті «Вітчизна», те, що він хоче – або сучасну Україну, або СРСР. Підкреслену увагу до інтернаціональної кооперації та дружби можна було тлумачити одночасно і в радянській версії – братерстві народів СРСР, і з точки зору геополітичного вибору незалежної України. При чому, тут проглядається натяк не лише на збереження дружніх відносин із країнами СНД і, особливо, Росією, а також на пошук нових партнерів України у світі, так як до народів, що перемогли у війні належали також США, Велика Британія, Франція тощо.

Третій блок – змістовий. У ньому в стислому вигляді програмувався той контент, який музей мав ретранслювати, щоб залишатися у фарватері державної

історичної політики. Цей блок був дуже важливим для Музею ВВВ, який зник працювати у відповідності з чіткими вимогами, що висувалися державною ідеологією. Отже, після трирічної перерви (як у історичній політиці держави, так і роботі центральної експозиції) музей отримав відповідні ідеологічні рекомендації.

Президент України, коментуючи експозиційні рішення, виділив основну доміную музейної репрезентації: рельєфний показ головної дійової історичної особи – народу та його представника – солдата, партизана, підпільника, трудівника тилу. Зазначимо, що підкреслення ролі народних мас на противагу ролі особистості в історії є популярним у марксисті та псевдомарксисті, положення якого були близькі колишній партноменклатурі та «червоним директорам», з середовища яких походив Л. Д. Кучма. Але, в СРСР з його пантеонним підходом до трактування історії війни 1941–1945 рр. в музейних репрезентаціях, насправді, мало були представлені звичайні люди – «гвинтики» (за промовистим висловом Сталіна). Тому, антропологічний та мікроісторичний поворот в репрезентації та інтерпретації історії Великої Вітчизняної війни у однойменному музеї, який намітився з 1994 р., мав великий інноваційний потенціал. Посилювалася увага до людських трагедій, викликаних війною. Музей ВВВ, відтепер, мав сприяти пацифістичному вихованню (така війна більше не має повторитися). Такий підхід контрастував з радянською традицією, відповідно до якої тема війни мала підтримувати суспільну свідомість у мілітаристичному тонусі.

На думку Л. Д. Кучми, Музей ВВВ мав залишатися осередком і символом «народної пам'яті» [13]. Іншими словами, музей мав бути не лише науково-дослідною та культурно-освітньою установою, що має транслювати аудиторії науково обґрунтований контент, а також місцем репрезентації емоційних, селективних, суб'єктивних, подекуди сакралізованих (звертає на себе увагу метафора, що застосовувалася щодо музею Великої Вітчизняної – «храм») та спотворених політичною ідеологією уявлень про минуле. Разом з тим, Президент України зазначав, що тільки-но відкрита оновлена експозиція музею – це «чесний і неупереджений показ нашої історії у передвоєнні роки та в роки воєнного лихоліття на основі документів і матеріалів» [13]. Отже, політичне керівництво держави, фактично, створювало сприятливий ґрунт для контрверсійності (історія vs пам'ять) музейних репрезентацій та інтерпретацій ДСВ.

Самостійність у формуванні музейного контенту (політичним керівництвом музею були надані лише найбільш загальні рекомендації щодо змістового наповнення музейної комунікації), нарешті, відкрила шлях до залучення наукових даних, а, отже, збільшення об'єктивності інформації, що транслювалася Музеєм ВВВ, підвищення її резистентності до політичних маніпуляцій. Науковим консультантом музею в той час був М. В. Коваль, доктор історичних наук, завідувач відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України, якому музей багато в чому і завдячував за нову концепцію експозиції.

У спільній статті М. В. Коваль та О. С. Артёмов [3], обґрунтовуючи соціально-культурне значення

Музею ВВВ, зазначали, що ДСВ була головним зверненням покоління 1930–1940-х рр., а, отже, має бути збережена як важливий елемент колективної пам'яті, і як одна із домінуючих подій історії ХХ ст. Авторами було чітко окреслено місію музею в умовах, коли академічні наукові інституції ще не напрацювали необхідної історіографічної бази. Вона полягала в упорядкуванні знань і уявлень про минуле, в даному випадку, про ДСВ, зважаючи на інформаційний хаос, викликаний зростанням кількості медіаторів минулого, що поширюють неперевірені дані та каламутять історичну свідомість. Музей мав упорядковувати інформацію, виходячи із принципів наукової об'єктивності, всебічності й комплексності, аполітичності. Саме завдяки цим принципам музею, на думку М. В. Коваль та О. С. Артёмова міг здобути необхідний авторитет у громадськості й стати дійсно впливовим науково-дослідним та культурно-освітнім осередком, бути корисним суспільству, «вжити» в нових соціально-економічних та суспільно-політичних умовах. Без дотримання цих принципів музей чекала доля одного із засобів у політичному протистоянні.

На думку М. В. Коваль та О. С. Артёмова, музей впорався із поставленим перед ним завданням реекспозиції, в результаті чого в Україні з'явилася музейна інституція світового рівня, в основу експозиції якої закладена *лише правда* про Велику Вітчизняну війну [3, с. 151]. Зазначимо, що поняття «правда» («історична справедливість» та подібні до них), яким досить рясно послуговувалися фахівці, причетні до Музею ВВВ, є не досить вдалим в контексті наукової історії, а більше підходить до її афірмативного варіанту. Як відомо, у кожного своя правда: найбільші історичні ревізії, інспіровані політичним класом, проводилися якраз під гаслом відновлення «історичної правди». Проте, використання поняття історичної правди, втім, не завадило висловити М. В. Ковалю та О. С. Артёмову ряд прогресивних з точки зору наукової історії поглядів на реформування стратегій музейної репрезентації та інтерпретації ДСВ у музеї.

Автори запевняли, що, перш за все, експозиція була очищена від сталінсько-брежнєвських нашарувань. М. В. Коваль та О. С. Артёмов, вочевидь, у даному випадку мали на увазі гіперболізацію ролі компартії у війні, а також агіографічно-епічну манеру подачі матеріалу. Щоправда, цей вимір декомунізації треба віднести не стільки до зусиль академічних вчених та музейних науковців, як до загальної політичної ситуації в Україні. Компартія була заборонена на юридичному рівні ще у 1991 р., в суспільстві в цілому, все більшої моди набувало тотальне засудження колишнього партійного керівництва. Це прийшло на зміну обов'язковому всебічному славленню «партії». Таким чином, будь-яке звеличення та дослівне відтворення радянських пропагандистських наративів було не на часі.

У статті також зазначалося, що значну увагу на експозиції буде зосереджено на подіях на території України, але з урахуванням ситуації по усій довжині радянсько-німецького фронту [3, с. 151]. Крім того, мав бути виокремлений український внесок у Перемогу – бойові заслуги етнічних українців та вихідців з України по всьому театру воєнних дій [2]. Зазначимо, що цей

підхід, насправді, не був кардинально новим. Вже із 1946 р. українська тематика була однією із домінантних в українських музеях, присвячених війні [6; 10; 11]. Це було зумовлено національним принципом устрою СРСР та структури КПРС. Еволюція назв музею також яскраво підтверджує це¹.

Відкритим залишалося питання про маркери національної ідентичності – етнічної чи громадянської спільності. ВВВ не вписувалася у сформований, переважно в еміграції та у колах радянських дисидентів, націоналістичний наратив. Отже, в контексті музею війни, мова йшла про оновлений варіант української радянської громадянської ідентичності. Це співпадало із поглядами політичного керівництва середини 1990–х, яке намагалось підлаштувати радянську спадщину під актуальні умови. Імовірно, саме для того, щоб підкреслити роль Великої Вітчизняної війни в історії України та політичне значення музею Вітчизняної війни в Незалежній Україні, відкриття нової експозиції було приурочене до дати визволення території України від німецької окупації, а не до 9 травня, як планувалося [9, с. 9].

М. В. Коваль та О. С. Артёмов у своїй статті наголошували на збільшенні долі автентичних об'єктів – пам'яток у репрезентаціях та інтерпретаціях Музею ВВВ. Водночас, ними висловлювалося застереження про необхідність заміни радянських творів мистецтва, які продовжували використовуватися в експозиції й суперечили оновленим інтерпретаціям.

В результаті оновлення експозиції, порівняно із радянськими музейними репрезентаціями та інтерпретаціями ВВВ, в музеї однією із провідних стала тема «ціна Перемоги». Нарешті, почала надаватися інформація про втрати (з 6 млн. чоловік, що представляли у армії СРСР Україну, близько 3 млн. загинули [2, 8, 5, с. 25]), а, отже, ставитися під сумнів ефективність радянських методів ведення війни, принаймні, в частині збереження живої сили.

М. В. Коваль та О. С. Артёмов констатували, що в ситуації, коли організатори і безпосередні виконавці оновлення експозиції були позбавлені звичних «методологічних» орієнтирів, а нова, справді наукова, методологія ще не була розроблена, сильні позиції зберігали паттерни радянської історіографії та старі технології відображення історії музейними засобами [3, с. 151]. Це призводило як до консервації

старих ідеологічно–пропагандистських парадигм, так і створювало умови для політизації музейної комунікації також і в нових умовах.

В зв'язку з цим, директор та науковий консультант Музею ВВВ окреслили основні напрями оптимізації музейних репрезентацій та інтерпретацій Другої світової війни в майбутньому. У першу чергу, вбачалося необхідним продовжувати роботу із об'єктивізації, деполітизації та деідеологізації музейних репрезентацій та інтерпретацій. Минуле мало бути показане таким, як воно було, а не таким, як його хотілося б бачити. Тому однакова увага мала б приділятися як «вигідним», так і «невигідним» епізодам історії.

Аудиторія мала б отримати інформацію про антигуманну політику не лише нацистського режиму, а й радянської влади. Зауважимо, що для того, щоб всебічно показати «новий порядок», варто було б звертати увагу не лише на роботу концтаборів, репресії з боку нацистів тощо (хоча, звичайно, це було домінантою нацистського режиму на окупованих територіях), а й рутинні елементи повсякденного життя, функціонування економіки, органів окупаційної влади, культурні процеси, розкрити особливості колаборації з нацистами тощо.

Більше уваги мало б бути приділено висвітленню воєнного мистецтва німців, а саме тим аспектам, за яким вони переважали радянські війська. На думку М. В. Ковалю та О. С. Артёмова це мало підкреслити значущість подвигу радянських військ, які здолали надзвичайно сильного супротивника. Такий підхід був зумовлений значною меморіалізацією музейних репрезентацій та інтерпретацій ВВВ. В той же час, автори не звернули увагу на те, що розкриття цієї теми дозволило б пролити світло на реальний перебіг бойових дій, очиститися, чи, принаймні, створити науково–обґрунтовану альтернативу історико–міфологічним нашаруванням. Крім того, що більш важливо, це могло б дати можливість накопичити емпіричну інформацію про воєнне мистецтво: насамперед, мова йде про те, яких помилок варто уникати у майбутньому, зокрема, у військовому плануванні, морально–психологічному забезпеченні військ, економіці війни тощо. На жаль, воєнним мистецтвом німців було цілковито знехтувано в музейних репрезентаціях та інтерпретаціях за радянських часів.

У оновленій експозиції Музею ВВВ, дійсно, з'явилось кілька табуйованих до того тем, проте, їхня інтерпретація не була однозначною. Наприклад, у методичному посібнику для проведення оглядової екскурсії по експозиції музею 1997 р. [12], зустрічається сміливе твердження про те, що пакт Ріббентропа – Молотова, фактично, спричинив розв'язання ДСВ (в цьому контексті варто було б все ж говорити, що пакт остаточно зруйнував хитку систему стримувань і противаг у військово–політичних відносинах у Європі та Світі, що існувала на той момент, а не був основною причиною розв'язання війни). І поруч із цим зазначалося, що Радянський Союз спрямував на західноукраїнські землі війська з метою *визволення єдинокровних братів*, в результаті чого, українці вперше за тривалий час об'єдналися в межах однієї державної структури (так, наче, турботою СРСР була «соборизація» України, а злуки 1919 р. не було в історії).

¹ У 1943 р. планувалося створити «музей Вітчизняної війни українського народу», на межі 1940–1950–х рр. – відділ при філії музею В. І. Леніна під назвою «Український народ у Великій Вітчизняній війні проти німецько–фашистських загарбників», у 1946 р. відкрито виставку «Партизани України в боротьбі проти німецько–фашистських загарбників», у 1967 р. з'явився проєкт музею «Україна у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», у 1973 р. музей планувалося назвати «Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського союзу 1941–1945 рр.», у 1974 р. відкрито Меморіальний комплекс «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.». І лише у 1996 р., коли музей було перейменовано у зв'язку із наданням йому статусу національного, з його назви зникає його етнічна характеристика і він до липня 2015 іменується як Меморіальний комплекс «Національний музей Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.». Див. Музей війни народної: Збірник наукових статей / Упорядн.: В. О. Жуковський, М. В. Коваль, Л. В. Легасова та ін. – К., 1999. – С.53–58; Указ Президента України від 21.06.1996 №459/96... – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/459/96>. – Дата звернення: 11.07.16.

У тому ж посібнику також говорилося про те, що штучно створений масовий голодомор і масові репресії тяжко позначилися на усіх сферах життя в Україні й обороноздатності держави. Водночас, зазначалося, що ці «досить жорстокі» методи все ж дали плоди: «населення України разом з іншими народами СРСР здійснило індустріалізацію, колективізацію та культурну революцію».

Отже, в другій половині 1990-х рр. інтерпретація заборонених до цього тем мала амбівалентний характер, при чому, навіть, текстуально зберігалися важливі фрагменти радянського історичного нарративу.

Наукова новизна. У статті вперше показано амбівалентність репрезентацій та інтерпретації минулого в Музеї ВВВ одразу після реекспозиції у 1994 р., а також з'ясовано їхній історичний контекст.

Висновки. В результаті дослідження з'ясовано, що незважаючи на значні зміни, що відбулися в репрезентаціях та інтерпретаціях минулого в Музеї ВВВ внаслідок реекспозиції 1994 р., музейний контент, в цілому, характеризувався амбівалентністю. Радянський історичний нарратив було збережено із значними змінами, що стосувалися очищення від відвертої пропаганди, й поєднано із новим поглядом на Другу світову війну, що являв собою гібрид підкоригованої політичним класом історичної пам'яті, нових наукових даних, а також репрезентацій, пов'язаних із антропологічним виміром війни. Можна говорити не про корінний перелам у музейних репрезентаціях та інтерпретаціях ДСВ у 1994 р., а початок необоротних трансформацій. Звичайно, зміну назви музею у 2015 р. не варто розглядати як рядову подію, що є запізнілою констатацією декомунізації репрезентацій та інтерпретацій музею. Зміна назви є скоріше сигналом про завершення одного із етапів досить складного процесу, що тривав біль ніж двадцять років. Із аналізу репрезентацій та інтерпретацій зразка 1994 р. – другої половини 1990-х стає зрозумілим, що така зміна назви була б неможливою у той час. В цілому, приходимо до висновку, що Музей ВВВ у 1994 р. залишився політичним, і так і не став науково-нарративним. Репрезентації та інтерпретації містили потужну меморіальну складову, яка через політичні фактори, не давала музею також перерости з місця пам'яті в інституцію, що працює над збереженням і використанням суспільного досвіду.

Перспективним напрямом подальших досліджень є теми «сборизації» України та українського націоналістичного підпілля в оновленій експозиції 1994 р., які потребують окремого детального розгляду. Це, разом із результатами дослідження, викладеними у цій статті, стане необхідною відправною точкою для подальшого вивчення еволюції музейних репрезентацій та інтерпретацій ДСВ кін. 1990-х – поч. 2000-х рр.

Список використаних джерел

1. Арт'омов О. С. Правда – героїчна і трагічна [Текст] / О. С. Арт'омов, В. Жуковський, О. Шилін // Демократична Україна – 23 березня 1995 року. – С.30–31.
2. Арт'омов О. С. Храм ратної слави. Цього року виповнилося 20 років Музеєві історії Великої Вітчизняної війни [Текст] / О. С. Арт'омов // Голос України. – 8 жовтня 1994 року. – №192 (942).

3. Арт'омов О. С. Нова експозиція меморіального комплексу «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.» [Текст] / О. С. Арт'омов, М. В. Коваль // Український історичний журнал. – 1994. – №6. – С.150–154.

4. З приводу «декомунізації» Музею історії Великої Вітчизняної війни у Києві [Електронний ресурс] / Вчена рада Національного музею історії України у Другій світовій війні // Музейний простір. Музеї України та світу. – Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/35530> – Дата звернення: 18.12.16.

5. Коваль М. В. Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.): Спроба сучасного концептуального бачення [Текст] / М. В. Коваль; гол. ред. С. В. Кульчицький та ін.; Інститут історії НАН України. – К., 1994. – 58 с.

6. Меморіальний комплекс «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни»: Фотопутеводитель [Текст] / В. А. Жуковский, В. Д. Ольшанский, В. П. Фомина. – К., 1983. – 192 с.

7. Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни» перейменовано на «Музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс» [Електронний ресурс] / Прес-служба Міністерства культури України // Урядовий портал: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248335353. – Дата звернення: 18.12.16.

8. Музей житиме [Текст] / О. С. Арт'омов // Урядовий кур'єр. – 29 вересня 1994 року.

9. Ни на шлаг от правды [Текст] / А. С. Артемов // Правда Украины. – 6 сентября 1994 года.

10. Партизани України в боротьбі проти німецько-фашистських загарбників: Республіканська виставка: Довідник [Текст] / І. Кузовков, І. Дуб; за ред. Л. Кизя. – К., 1947. – 98 с.

11. Украинский государственный музей истории Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: Фотопутеводитель [Текст] / Г. Ю. Левицкий, М. К. Гершуни. – К., 1975. – 52 с.

12. Храм ратної слави: Методичний посібник проведення оглядової екскурсії по експозиції музею [Текст] / За заг. ред. О. С.Арт'омова; Ред.: Л. В. Легасова, В. О. Жуковський, В. Д. Ольшанський; Матеріали підготували: Л. В. Легасова, Г. Л. Голубенко, І. П. Васильєва та ін. – К., 1997. – 40 с.

13. Храм-музей на схилах Дніпра // Ветеран України. – 14 жовтня 1994 року.

References

1. Art'omov O. S. Pravda – heroichna i tragichna [Tekst] / O. S. Art'omov, V. Zhukovskiy, O. Shilin // Demokratichna Ukraina – 23 bereznja 1995 roku. – S.30–31.

2. Art'omov O. S. Hram ratnoi' slavy. C'ogo roku vypovnylosja 20 rokov Muzejevi istorii' Velykoi' Vitchyznjanoi' vijny [Tekst] / O. S. Art'omov // Golos Ukrai'ny. – 8 zhovtnja 1994 roku. – №192 (942).

3. Art'omov O. S. Nova ekspozycja memorial'nogo kompleksu «Ukrai'ns'kyj derzhavnyj muzej istorii' Velykoi' Vitchyznjanoi' vijny 1941–1945 rr.» [Tekst] / O. S. Art'omov, M. V. Koval' // Ukrai'ns'kyj istorichnyj zhurnal. – 1994. – №6. – S.150–154.

4. Z pryvodu «dekomunizacii» Muzeju istorii' Velykoi' Vitchyznjanoi' vijny u Kyjevi [Elektronnyj resurs] / Vchena rada Nacional'nogo muzeju istorii' Ukrai'ny u Drugij svitovij vijni // Muzejnyj prostir. Muzei' Ukrai'ny ta svitu. – Rezhym dostupu: <http://prostir.museum.ua/post/35530> – Data zvernennja: 18.12.16.

5. Koval' M. V. Ukrai'na u Drugij svitovij i Velykij Vitchyznjanij vijnah (1939–1945 rr.): Sproba suchasnogo konceptual'nogo bachennja [Tekst] / M. V. Koval'; gol. red. S. V. Kul'chyc'kyj ta in.; Instytut istorii' NAN Ukrai'ny. – K., 1994. – 58 s.

6. Memorial'nyj kompleks «Ukrainskij gosudarstvennyj muzej istorii' Velikoi' Otechestvennoj vojny»: Fotoputevoditel' [Tekst] / V. A. Zhukovskij, V. D. Ol'shanskij, V. P. Fomina. – K., 1983. – 192 s.

7. Memorial'nyj kompleks «Nacional'nyj muzej istorii' Velykoi' Vitchyznjanoi' vijny» perejmenovano na «Muzej istorii' Ukrai'ny u Drugij svitovij vijni. Memorial'nyj kompleks» [Elektronnyj resurs] / Pres-sluzhba Ministerstva kul'tury Ukrai'ny // Urjadovyj portal: oficijnyj veb-sajt. – Rezhym dostupu: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248335353. – Data zvernennja: 18.12.16.

8. Muzej zhytyme [Tekst] / O. S. Art'omov // Urjadovyj kur'jer. – 29 veresnja 1994 roku.

9. Ni na shlag ot pravdy [Tekst] / A. S. Artemov // Pravda Ukrainy. – 6 sentjabrja 1994 goda.

10. Partyzany Ukrainy v borot'bi proty nimec'ko-fashysts'kyh zagarbnykiv: Respublikans'ka vystavka: Dovidnyk [Tekst] / I. Kuzovkov, I. Dub; za red. L. Kyzja. – K., 1947. – 98 s.

11. Ukrainskij gosudarstvennyj muzej istorii Velikoj Otechestvennoj vojny 1941–1945 gg.: Fotoputevoditel' [Tekst] / G. Ju. Levickij, M. K. Gershuni. – K., 1975. – 52 s.

12. Hram ratnoi' slavy: Metodichnyj posibnyk provedennja ogljadovoi' ekskursii' po ekspozicii' muzeju [Tekst] / Za zag. red. O. S. Art'omova; Red.: L. V. Legasova, V. O. Zhukovs'kyj, V. D. Ol'shans'kyj; Materialy pidgotuvaly: L. V. Legasova, G. L. Golubenko, I. P. Vasylyjeva ta in. – K., 1997. – 40 s.

13. Hram–muzej na shylah Dnipra // Veteran Ukrainy. – 14 zhovtnja 1994 roku.

Rudenko S. B., *Phd in Culturology (Cultural Anthropology), doctor's degree applicant, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), rudenkob@ukr.net*

«Decommunization» of the Museum of the Great Patriotic war in Kiev: 1994 or 2015?

The aim of this research is to detect how changes in representations and interpretations of the past in Museum of the Great Patriotic war in Kiev, which were implemented in 1994 were so extremely in compare with soviet times. Methodology. Skeptical empiricism. Scientific innovation. In the article shown ambivalence of the interpretations and representations of the past in the Museum of the Great Patriotic war after refreshing of the exposition in 1994 and was found out its historical context. Conclusions. In consequence of this research was found out, that despite of significant changes in representations and interpretations of the past in the Museum of the Great Patriotic war, implemented in 1994, museum context, in whole, was ambivalence. Museum of WWII in Kiev is still political mainly. And this circumstance, unfortunately, is more ancient, than all representations and interpretations in this museum. Therefore museum can't be more useful as socio–empiric institution for Ukrainian society and realize its scientific potential. Further investigations can be devoted to historicist conception of united Ukraine and Ukrainian nationalist guerillas and underground organizations in the WWII in representations and interpretations in the Museum of the WWII in Kiev, after refreshing exposition in 1994. These investigations is the start point of researching of museum representations and interpretations of WWII in the end of 1990 – beginning of 2000.

Keywords: *decommunization, Museum of Great Patriotic war in Kiev, Museum the World War II in Kiev, Motherland Monument in Kiev, re–exposition in Museum of Great Patriotic war in Kiev in 1994.*

* * *